

УДК 37.013.32

Щодо підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах реформування української школи

ON PREPARING FUTURE TEACHERS TO WORK IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN SCHOOL REFORM

ШВИДУН Віктор – кандидат педагогічних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту педагогіки, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5450-9043>

ПИСАРЄВА Людмила – старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1770-3939>

ШАХОВА Катерина – старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1429-4770>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-15>

SHVYDUN Viktor – PhD in Pedagogy, Associate Professor, Director of the Educational and Research Institute of Pedagogy of the Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council», 70 Volodymyr Antonovych str., Dnipro, 49006, Ukraine

PYSAREVA Liudmyla – Senior lecturer at the Department of Preschool and Primary Education of the Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council», 70 Volodymyr Antonovych str., Dnipro, 49006, Ukraine

SHAKHOVA Kateryna – Senior lecturer at the Department of Preschool and Primary Education of the Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of the Dnipropetrovsk Regional Council», 70 Volodymyr Antonovych str., Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. У статті, на основі поліаспектного дослідження та систематизації наукових праць українських педагогів-учених, здійснено аналіз підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах реформування української школи. Відзначається, що реалізація концепції «Нова українська школа» передбачає як кардинальну зміну освітньої парадигми, так і трансформацію ролі вчителя від єдиного джерела інформації до коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії здобувачів освіти. Звертається увага на необхідність при підготовці майбутніх вчителів врахування завдання трансформації роботи педагога відповідно до реалій сучасної освіти, тобто формування «нового професійного обриса вчителя» – диверсифікацію його функцій у контексті інформаційного суспільства. Проаналізовано документ «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» та виокремлено пріоритетні проблеми і завдання, що стоять перед системою освіти України, зокрема – низький рівень довіри до інноваційної діяльності закладів вищої освіти, недостатні практика та досвід упровадження цифрових технологій, тому акцентуємо увагу на необхідності активного застосування інноваційних педагогічних технологій працівниками закладів вищої освіти, що готують майбутніх педагогів, для ефективної їх підготовки до подальшого реформування системи освіти, що має призвести до цифрової трансформації процесів управління, регулювання та моніторингу в закладах вищої освіти та ефективного використання цифрових (дистанційних) технологій в освітньому процесі. Розглядається

модель професійної підготовки майбутнього вчителя з урахуванням світових тенденцій з метою розвитку самостійності, ініціативності, відповідальності педагогів та сприяння самовдосконаленню. Особливо наголошуємо на доцільності, при підготовці майбутніх вчителів, забезпечувати реалізацію ряду основних функцій, зокрема: освітньої; інформаційної; консультативної; дослідницької; проєктивної; впроваджувальної; експертної. Відзначається розробка дієвої системи забезпечення якості вищої педагогічної освіти. У той же час припускаємо, що будь-які зміни, а тим більше кардинальні, в системі освіти неможливі без змін у професійній діяльності педагога, тому майбутніх педагогів доцільно орієнтувати на проєктування нових способів мислення та діяльності, ефективно варіюючи цілі, зміст, методи і форми організації навчання. Для підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів до педагогічної діяльності пропонуємо закладам вищої освіти відповідного профілю внести зміни в організацію освітнього процесу.

Ключові слова: Нова українська школа, інновації, реформування, проєктування, майбутні педагоги.

Summary. The article, based on a multidisciplinary study and systematization of scientific works by Ukrainian teacher-scientists, analyzes the preparation of future teachers to work in the context of reforming the Ukrainian school. It is noted that the implementation of the New Ukrainian School concept involves both a radical change in the educational paradigm and the transformation of the role of the teacher from a single source of information to a trainer, facilitator, tutor, moderator in the individual educational trajectory of students. Attention is drawn to the need to take into account the task of transforming the work of a teacher in accordance with the realities of modern education, that is, the formation of a «new professional profile of a teacher» - diversification of his or her functions in the context of the information society. The document «Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032» is analyzed and the priority problems and tasks facing the education system of Ukraine are highlighted, in particular, the low level of trust in the innovative activities of higher education institutions, insufficient practice and experience in the implementation of digital technologies, therefore, we emphasize the need for active use of innovative pedagogical technologies by employees of higher education institutions that train future teachers for their effective preparation for further reform of the system of education. The article considers a model of professional training of future teachers, taking into account global trends, in order to develop independence, initiative, responsibility of teachers and promote self-improvement. The author emphasizes the expediency of ensuring the implementation of a number of basic functions in the training of future teachers, in particular, educational, informational, advisory, research, design, implementation, expert. The author notes the development of an effective system of quality assurance in higher pedagogical education. At the same time, we assume that any changes, let alone radical ones, in the education system are impossible without changes in the professional activities of the teacher, so it is advisable to orient future teachers to design new ways of thinking and working, effectively varying the goals, content, methods, and forms of organizing learning. To improve the effectiveness of preparing future teachers for teaching, we suggest that higher education institutions of the relevant profile make changes to the organization of the educational process.

Key words: New Ukrainian School, innovation, reform, design, future teachers.

Вступ. Реформування системи освіти України в контексті реалізації концепції «Нова українська школа» передбачає необхідність кардинальної зміни освітньої парадигми. Зокрема, у документі «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи» акцентується увага на тому, що «потужну державу і конкурентну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України» [4].

Це означає, що заклади загальної середньої освіти повинні:

- «... бути в авангарді суспільних змін;
- формувати у здобувачів освіти десять ключових компетентностей;

- працювати на засадах «педагогіки партнерства» та особистісно зорієнтованої моделі освіти;
- формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством;
- плекати українську ідентичність» [4].

Вищезазначене передбачає «... зміну ролі педагога в навчальному процесі – від єдиного джерела інформації до коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Вчителя творчого, відповідального, який постійно працює над собою, який зможе стати агентом змін» [4].

На нашу думку, при підготовці майбутніх учителів необхідно враховувати завдання трансформації роботи педагога відповідно до реалій сучасної освіти, тобто формування «нового професійного обрису вчителя» – диверсифікацію його функцій у контексті інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень. У процесі дослідження здійснено аналіз та систематизацію наукових праць, зокрема М. Ватковської, І. Дичківського, О. Дубасенюк, В. Олійника, О. Отич, О. Савченко, О. Столяренка, І. Підласого, В. Швидуна та ін., що дозволило виокремити недостатньо досліджені аспекти питання, які розглядається й обґрунтувати теоретичні гіпотези.

Метою статті є розкрити зміст положення про необхідність розробки дієвої системи забезпечення якості вищої педагогічної освіти, ґрунтовної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах Нової української школи та реформування системи освіти України.

Виклад основного матеріалу. У рамках реформування системи освіти України прийнято ряд нормативних документів, що визначають основні завдання даного процесу. Серед них – «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки». У документі «... на основі проведеного аналізу динаміки розвитку вищої освіти в Україні, з урахуванням думки експертів та зважаючи на глобальні тенденції розвитку вищої освіти, визначено сильні та слабкі сторони національної системи вищої освіти, можливості подальшого розвитку та загрози зовнішнього середовища» [11]. Також відзначимо, що в «Стратегії...» передбачається реалізація 5-ти стратегічних цілей:

1. «Ефективність управління в системі вищої освіти.
2. Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти.
3. Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення.
4. Інтернаціоналізація вищої освіти України.
5. Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри» [11].

У контексті нашого дослідження виокремимо одну проблему, визначену в документі – «... низький рівень довіри до інноваційної діяльності закладів вищої освіти, недостатні практика та досвід впровадження цифрових технологій» [10].

Завдання – «... розвиток інновацій. Дослідники створюють нові знання і технології, за підтримки закладів вищої освіти ефективно впроваджують їх» [10].

Очікуваний результат – «... розвиток інноваційної інфраструктури на базі закладів вищої освіти, сприяння їх інтеграції в регіональні інноваційні екосистеми та кластери... Цифрова трансформація процесів управління, регулювання та моніторингу в закладах вищої освіти та ефективне використання цифрових (дистанційних) технологій в освітньому процесі» [10].

Поняття «інноваційні технології» вченими трактується по різному, зокрема:

- «... ідеї, і процес, і засоби, і результати, взяті в якості якісного вдосконалення педагогічної системи» [6, с. 34–35];

- «... процес створення, поширення у використанні нових засобів (нововведень для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по іншому)» [8, с. 257];

- «... комплексні процеси створення, впровадження та поширення змін у педагогічному середовищі, зумовлені суспільною потребою» [2, с. 148].

Ми погоджуємось із визначенням, наведеним О. Дубасенюк – «... інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану» [3].

У статті «Використання інноваційних педагогічних технологій при підготовці педагогів до роботи в умовах Нової української школи» ми здійснили «... комплексний аналіз необхідності активного застосування інноваційних педагогічних технологій працівниками закладів післядипломної педагогічної освіти у контексті підготовки вчителів до реалізації державного стандарту базової середньої освіти на першому (адаптаційному) циклі базової середньої освіти у 2023/24 навчальному році» [1, с. 139].

Продовжуючи розгляд означених питань, вважаємо доцільним акцентувати увагу на необхідності при підготовці майбутніх учителів забезпечувати реалізацію низки основних функцій, зокрема:

- освітньої – підготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, знання на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти й педагогіки;

- інформаційної – систематичне надання актуальної інформації щодо педагогічних інновацій, передового педагогічного досвіду (як вітчизняного, так і зарубіжного), розвиток здатності ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освітній діяльності;

- консультативної – надання теоретичної та практичної допомоги з актуальних питань педагогічної діяльності;

- дослідницької – готувати педагогів до застосування та розробки нових підходів для вирішення завдань дослідницького й/або інноваційного характеру у сфері освіти й педагогіки; планувати й виконувати теоретичні та експериментальні дослідження у сфері освіти, висувати й перевіряти гіпотези, аргументувати висновки;

- проєктивної – навчати розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти / педагогіки, а також міждисциплінарного рівня;

- впроваджувальної – організовувати освітній процес на основі особистісно зорієнтованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук;

- експертної – формувати вміння визначати рівень особистісного і професійного розвитку, моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення, здатність до самоорганізації професійної діяльності.

Погоджуємось із О. Столяренком, який відзначає, що «... відповідно до викликів та реалій сьогодення, у національному законодавстві у сфері освіти визначено модель професійної підготовки майбутнього вчителя з урахуванням світових тенденцій. Така модель передбачає формування у майбутніх фахівців загальнолюдських цінностей, професійно-зорієнтований зміст освіти, урахування національного досвіду та надбань у поєднанні з передовим європейським, запровадження нормативної і вибіркової освітньої компоненти, формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх учителів за рахунок запровадження елективних курсів, взаємозв'язок практичної і професійної підготовки, урахування принципів індивідуалізації та активізації навчання у процесі професійної підготовки, що забезпечує розвиток самостійності, ініціативності, відповідальності, сприяє самовдосконаленню» [9, с. 26].

Відзначимо, що в Україні, з метою підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів, розроблена дієва система забезпечення якості вищої педагогічної освіти, яка ґрунтується на низці критеріїв: «... проектування освітніх програм; логічна послідовність змісту освітніх компонентів; доступність програми і результатів навчання; студентоцентроване навчання та академічна свобода; оцінювання здобувачів вищої освіти має здійснюватися з урахуванням принципів академічної доброчесності; відповідність викладачів професійній кваліфікації; забезпечення сприятливого освітнього середовища та належні матеріальні ресурси для навчання тощо» [7].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє зробити висновок, що будь-які зміни, а тим більше кардинальні, в системі освіти неможливі без змін у професійній діяльності педагога. Концепція «Нова українська школа» передбачає запровадження нових освітніх стандартів, перегляд та оновлення навчальних програм, змісту навчально-методичних посібників, форм і методів навчання. Відповідно, майбутніх педагогів доцільно орієнтувати на проектування нових способів мислення та діяльності, ефективно варіюючи цілі, зміст, методи і форми організації навчання.

У даному контексті вважаємо доцільним звернути увагу на діяльність працівників закладів післядипломної педагогічної освіти, оскільки, як відзначають В. Олійник та О. Отич, саме вказані заклади здійснюють «... випереджувальну підготовку фахівців до повноцінної й ефективної участі в професійному і громадському житті в умовах швидкозмінного інформаційного суспільства» [5, с. 145].

На нашу думку, для ефективної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності доцільно здійснити наступні кроки:

- привести зміст фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційно-комунікаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки до вимог інформаційного суспільства та змін, що відбуваються в галузі освіти;
- модернізувати процес навчання у закладах вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх педагогічних працівників, та закладах післядипломної педагогічної освіти, що займаються підвищенням кваліфікації педагогів, на основі інтеграції традиційних та новітніх технологій навчання, розробити нове покоління науково-методичних посібників, дидактичних матеріалів, упровадити нові форми роботи;
- забезпечити співпрацю вищих навчальних закладів у питаннях підготовки та підвищення кваліфікації педагогів з метою створення дієвої системи неперервної освіти;
- організувати на базі закладів вищої освіти школи новаторства, передового педагогічного досвіду, центри педагогічних технологій тощо;
- сприяти запровадженню мережевого взаємозв'язку різних інноваційних педагогічних спільнот із метою виявлення, аналізу та застосування найбільш ефективних педагогічних технологій.

Висновки. Таким чином, розглянувши питання підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах «Нової української школи», ми дійшли певних висновків. Реформування системи освіти України в контексті реалізації концепції «Нова українська школа» потребує не лише кардинальної зміни освітньої парадигми, але й трансформації роботи педагога відповідно до реалій сучасної освіти.

На нашу думку, при підготовці майбутніх учителів доцільно забезпечувати реалізацію низки основних функцій, зокрема: освітньої, інформаційної, консультативної, дослідницької, проєктивної, впроваджувальної, експертної.

Також відзначимо, що будь-які зміни, а тим більше кардинальні, в системі освіти неможливі без змін у професійній діяльності педагога, тому майбутніх педагогів доцільно орієнтувати

на проектування нових способів мислення та діяльності, ефективно варіюючи цілі, зміст, методи і форми організації навчання.

Подальші дослідження будуть спрямовані на аналіз позитивної практичної діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх учителів та розробку рекомендацій щодо їх широкого використання.

Список використаних джерел

1. Ватковська М. Г., Швидун В. М. Використання інноваційних педагогічних технологій при підготовці педагогів до роботи в умовах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 65. С. 139–142.
2. Дичківський І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики*: збірник науково-методичних праць. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>. (дата звернення: 17.02.2025).
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: URL: <https://surl.li/qhzyug> (дата звернення: 19.02.2025).
5. Олійник В. В., Отич О. М. Післядипломна педагогічна освіта в контексті глобальних цивілізаційних змін: монографія. Київ: Агроосвіта, 2015. 321 с.
6. Підласий І. П. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. Київ, 1998. № 12. С. 34–35.
7. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми: затв. Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року / за ред. А. П. Бутенко, О. В. Єременко, С. М. Квіт. Київ: ТОВ «Український освітянський видавничий центр «Оріон», 2020. 66 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Абрис, 1997. 416 с.
9. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця: навч.-метод. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 196 с.
10. Стратегічна піраміда розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://surl.li/jdnlgb> (дата звернення 24.02.2025).
11. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://surl.li/brmksu> (дата звернення 24.02.2025).

References

1. Vatkovska M. H., Shvydun V. M. (2023). Vykorystannia innovatsiinykh pedahohichnykh tekhnolohii pry pidhotovtsi pedahohiv do roboty v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Using innovative pedagogical technologies in preparing teachers to work in the New ukrainian school]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 65, 139–142 [in Ukrainian].
2. Dychkivskyi I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii* [Innovative pedagogical technologies]: navch. posib. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
3. Dubaseniuk O. A. (2014). *Innovatsii v suchasni osviti. Innovatsii v osviti intehratsiia nauky i praktyky* [Innovations in education: integration of science and practice]: zbirnyk naukovometodychnykh prats. Zhytomyr: vyd-vo ZhDU im. I. Franka. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf> (accessed: 17.02.2025) [in Ukrainian].
4. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [New ukrainian school. Conceptual framework for secondary school reform]. (2016). URL: <https://surl.li/qhzyug> (accessed: 19.02.2025) [in Ukrainian].
5. Oliinyk V. V., Otych O. M. (2015). *Pisliadyplomna pedahohichna osvita v konteksti hlobalnykh tsyvilizatsiinykh zmin* [Postgraduate teacher education in the context of global civilizational changes]: monohrafiia. Kyiv: Ahroosvita [in Ukrainian].
6. Pidlasyi I. P. (1998). Pedahohichni innovatsii [Pedagogical innovations]. *Ridna shkola – Native school*, 2, 34–35 [in Ukrainian].
7. *Rekomendatsii shchodo zastosuvannia kryteriiv otsiniuvannia yakosti osvitnoi prohramy* [Recommendations for the application of criteria for assessing the quality of the educational program]:

zatv. Natsionalnym ahentstvom iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity 17 lystopada 2020 roku / za red. A. P. Butenko, O. V. Yeremenko, S. M. Kvit (2020). Kyiv: TOV «Ukrainskyi osvitianskyi vydavnychiy tsentr «Orion» [in Ukrainian].

8. Savchenko O. Ia. (1997). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly* [Primary school didactics]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

9. Stoliarenko O. V. (2015). *Modeliuvannia pedahohichnoi diialnosti u pidhotovtsi fakhivtsia* [Modeling of pedagogical activity in the training of a specialist]: navch.-metod. posib. Vinnytsia: Nilan-LTD [in Ukrainian].

10. *Stratehichna piramida rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky* [Strategic pyramid of higher education development in Ukraine for 2022–2032]. (2022). URL: <https://surl.li/jdnlgb> (accessed: 24.02.2025) [in Ukrainian].

11. *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022–2032 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032]. (2022). URL: <https://surl.li/brmksu> (accessed: 24.02.2025) [in Ukrainian].